

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

LYKKELIGE FORELDRE. LYKKELIGE BARN?

Voksne barn og foreldrenes skilsmisse.

Författare: Kristine Knappskog
Uppsats Soc 446, 41-80 p
vårtermin: 2001
Handledare: Mats Beronius

Författare: Kristine Knappskog

Tittel: Lykkelige foreldre. Lykkelige barn?

Voksne barn og foreldrenes skilsmisse.

Uppsats Soc 446, 41-80 p

Handledare: Mats Beronius

Sociologiska institutionen, vårterminen 2001

Emnet for oppgaven er "voksne barn" som opplever at foreldrene skiller seg. Det blir presenter fire informanter som er i alderen fra 24 til 28 år, som opplevde dette for ca. 1 til 5 år siden. Formålet er å belyse deres opplevelse av denne hendelsen, gjennom å legge vekt på familiens betydning for individene som tilhører gruppen, og hvilke konsekvenser dette har for individene, spesielt barnet, når familien blir oppløst. Metoden som har blitt benyttet er kvalitative dybdeintervju spilt inn på bånd. Disse intervjuene er blitt analysert og satt i sammenheng og forklart med et tidligere forskningsprosjekt av J. Wallerstein, og S. Blakeslee, samt E. Goffmans gruppeteori. Konklusjonen som følger er at når en familie går i oppløsning, og rollene som en konsekvens av dette må omdefineres, kommer enkeltindividene i en anomisk tilstand, denne vil vare over en tid, til de igjen har klart å skape en ramme rundt livene sine igjen.

INNHold

1.	Innledning 2
2.	Metode for datainnsamling 4
2.1	Intervjusituasjonen 5
2.2	Bearbeiding og analyse av data 7
3.	Analysen 9
3.1	Familien og samfunnet	...11
3.2	En skilsmisses tre faser	...12
3.3	Skilsmissekrisen	...13
3.4	Hjemmets betydning	...17
3.5	Ungdomsårene	...19
3.6	Opplevelse av svik	...20
3.7	Lojalitetskonflikt	...21
3.8	Familiens struktur	...23
3.9	Konklusjon	...33
4.	Oppsummering	...35
5.	Vedlegg - intervjuguide	...37
6.	Litteraturliste	...38

1. INNLEDNING

Ekteskapet er for mange et symbol på en evigvarende kjærlighet mellom to mennesker som føler en gjensidig respekt og omsorg for hverandre.

Barna kommer inn i dette ekteskapet, og i fellesskap danner de en familie med foreldrene. Dette fellesskapet - familien - har barna ikke noen andre opplevelser av enn at dette er en virkelighet som vil vare til evig tid. De er ikke bevisst klar over at det finnes en eksisterende fare for at kjærligheten foreldrene føler for hverandre kan forsvinne, at omsorgen og respekten kan dø ut, og at dette kan resultere i at enheten som foreldrene symboliserer vil forsvinne, deles i to, og at familien dermed vil slutte å eksistere. Barna vil i løpet av oppveksten registrere at andre familier går i oppløsning, men jo lengre foreldrene holder sammen, jo sikrere blir de på at dette er noe som ikke vil skje med dem. At familien vil vare til evig tid - det er den eneste virkeligheten de kjenner til.

Skilsmisseproblematikken er et utforsket tema, og det finnes store mengder litteratur tilgjengelig på området. Denne litteraturen omhandler både de voksne (foreldrene) og deres barn under myndighetsalder som svært ofte bor hjemme med sine foreldre. Men en gruppe som ikke er blitt presentert er de barna som har flyttet hjemmefra og står ved et veiskille mellom ungdom og voksen. Grunnen til dette kan være at det ikke finnes noen tydelig forskjell mellom de ulike stadiene på hvordan de reagerer og håndterer foreldrenes skilsmisse.

En 17 år gammel gutt (som ikke er informant i denne oppgaven) opplevde for 10 år siden at foreldrene hans separerte seg, men kom sammen igjen. 10 år etterpå er foreldrene hans igjen på vei til å skille seg, og han opplever det nå på en helt annen måte enn første gangen: *"Forrige gang det skjedde så fikk jeg en sjokolade og så var det litt bedre, men denne gangen så går ikke det..."* (gutt 17 år)

I denne oppgaven blir det presentert 4 informanter som i dag er i alderen mellom 24 og 28 år, som har, etter at de flyttet fra foreldrehjemmet, opplevd at foreldrene bestemte seg for at en skilsmisse var den eneste løsningen for at de skulle kunne ha et tilfredsstillende liv. Informantene er i et dilemma mellom sine emosjonelle reaksjoner, som presenterer barnet i dem, og deres rasjonelle reaksjoner, som presenterer den voksne personen i dem.

Informantene definerer seg i dag som voksne, men i forhold til sine foreldre ser de på seg selv som barn. Dette er også en definisjon jeg tar i bruk i oppgaven.

Det vil ikke bli forsøkt å fordele skyld mellom foreldrene, heller ikke gi en forklaring på hvorfor foreldrene skilte seg, det vil heller ikke bli forklart hvorfor foreldrene har vist en viss oppførsel. *Det oppgaven vil belyse og beskrive er "barnas" opplevelse av denne hendelsen, gjennom å legge vekt på familiens betydning for individene som tilhører gruppen, og som presenterer en intimitet som bare kan skapes gjennom en intens direkte kontakt mellom medlemmene.*

2. METODE FOR DATAINNSAMLING

Med utgangspunkt i mitt emnevalg til denne oppgaven, opplevde jeg selv at metodevalget som var dybdeintervju av et antall informanter, var gitt. Jeg mente at dette var den mest hensiktsmessige metoden å bruke, da jeg ønsket å beskrive og ta del i opplevelser rundt det å være del av en familie som går i oppløsning etter 20 til 25 år. Jeg anser også at det ikke ville vært mulig å ta i bruk andre metoder enn den jeg har benyttet meg av fordi jeg ønsket å gå i dybden. Dette ville ikke vært mulig om jeg ikke hadde tillatt informantene å fortelle hele sine historier.

Da jeg begynte med denne oppgaven hadde jeg ikke bestemt meg for et gitt antall informanter, men valgte å se etter hvert som prosessen løp, hva jeg ville ha behov for, og hvor fruktbare intervjuene var. Jeg begynte med å intervju fire informanter som presenterer ulike tidsperspektiv i forhold til antallet år det er siden foreldrene ble skilt, og i forhold til hvilken alder de var i når den aktuelle hendelsen fant sted. Astrid var den yngste, 19 år. Det er i dag ca. 5 år siden foreldrene hennes skilte seg. Emma var 21 år, for hennes del er det ca. 3 år siden. Cathrine var 23 år, hun har den korteste "fartstiden" på ca. 1 år. Mats var den eldste, 24 år, det er ca. 4 år siden foreldrene hans valgte å skille seg.

Jeg har valgt å se bort fra kjønn da dette ikke er noe moment i oppgaven. Denne oppfattelsen hadde gjerne blitt forandret om jeg hadde sett store variasjoner i beskrivelsen av opplevelsene mellom de to kjønnene, men det gjorde jeg ikke.

To av informantene hadde jeg kjennskap til fra tidligere. Dette gjorde at jeg var usikker på om disse faktisk var riktige å bruke, men på grunn av mangel på andre alternativer og fordi jeg tidligere ikke har hatt samtaler med dem om dette emnet, kom jeg fram til at det med stor sannsynlighet ikke ville få noen negative konsekvenser for denne oppgaven. Jeg oppfattet at det heller kunne få positive konsekvenser, når de skulle fortelle til en person de allerede hadde kjennskap til om et slik vanskelig emne, istedenfor en fremmed person. De resterende to informantene fikk jeg formidlet via bekjente som hadde hørt om oppgavens emne. Alle intervjuene var preget av at informantene var åpne og ærlige.

Etter at intervjuene med de fire informantene var gjennomført vurderte jeg det slik at det hadde blitt samlet nok stoff til denne oppgaven. Den vurderingen ble tatt med basis i oppgavens gitte størrelse og derfor begrenset omfang som kunne bli presentert. Jeg ser det også slik at om jeg skulle hatt en større gruppe informanter, kunne jeg ikke ha

presentert deres historie på en tilfredsstillende måte. Dette gjelder både for meg selv, og med respekt for informantene og deres historie som de hadde vært villige til å dele med meg.

For å kunne skape et bilde og en oversikt over hvilke områder som ville være aktuelle å bevege meg inne på, og også av hva jeg kunne forvente meg når jeg skulle intervju mine informanter, gikk jeg igjennom faglitteratur innenfor det aktuelle emnet; skilsmisse og grupper.¹ Jeg fant ingen litteratur om skilsmisse tilgjengelig på den aldersgruppen jeg var interessert i, så litteraturen jeg konsentrerte meg om omhandlet både de voksne (foreldrene), og barn under myndighetsalder.

Intervjuguiden² bestod ikke av direkte formulerte spørsmål, men områder med underemner, som jeg ønsket at informantene skulle prate og fortelle om. Jeg hadde en forventning om at denne ville bli justert etter hvert som intervjuene fant sted, men dette ble ikke gjort da informantene ga inntrykket av at den allerede var tilfredsstillende.

Dette kontrollerte jeg på to måter: For det første ved å observere deres engasjement og utfoldelse innenfor de aktuelle områdene som ble tatt opp. For det andre med et kontrollspørsmål ved slutten av intervjuet om det var noe de mente jeg hadde glemt, eller om det var noe de ønsket å legge til.

2.1 INTERVJUSITUASJONEN

Rekkefølgen av intervjuene ble planlagt strategisk gjennom at jeg valgte Cathrine som den første. Denne avgjørelsen ble tatt på bakgrunn av at hun var den som hadde hatt minst tid til å ha gjennomarbeidet opplevelsen, da det som nevnt bare er ca. 1 år siden foreldrene hennes valgte å skille seg. Her mente jeg at jeg ville finne de minst sensurerte og reflekterte svarene og derfor den beste informanten til å kontrollere i praksis om intervjuguiden hadde et tilfredsstillende innhold.

To av intervjuene ble gjennomført i informantens hjem, dette opplevde jeg som svært positivt for dem, da de var på hjemmebane og slappet tydelig av. Den tredje intervjuet jeg i et møtelokale på en bedrift, dette lokale ble valgt pga. praktiske og geografiske grunner. Men dette hadde ingen tydelig påvirkning på informanten, da han slappet av.

¹ Anvendt litteratur finnes i litteraturlisten.

² Se vedlegg

Det fjerde og siste intervjuet ble gjennomført i leiligheten til en bekjent, da det ikke var praktisk mulig å ha intervjuet i hjemmet til informanten.

Intervjuene ble åpnet med at jeg ba om tillatelse til å bruke båndspilleren, og en understrekelse av at jeg hadde taushetsplikt, og at deres identitet ikke skulle bli avslørt, om de ikke ønsket det selv. Dette punktet var noe jeg måtte gjenta et par ganger for informantene i løpet av intervjuet, da vi kom inn på områder som var såre eller vanskelige for dem å prate om.

Intervjuene var på en varighet fra 1 til 5 timer, og alle ble, med informantenes tillatelse tatt opp på bånd. Dette førte til en viss usikkerhet den første tiden av intervjuet, men denne forsvant raskt da de engasjert begynte å fortelle om sine opplevelser rundt sine foreldres skilsmisse. De to lengste intervjuene kunne ha hatt en lengre varighet, men jeg valgte å avslutte disse da både jeg og informantene begynte å bli slitne, og fordi informanten begynte å gjenta seg selv. Men vi ble enige om, og dette gjaldt for alle, at om det var noe mer jeg ønsket å vite, kunne jeg kontakte dem igjen. Vi ble også enige om at var det noe informantene ønsket å legge til ved et senere tidspunkt kunne de ta kontakt med meg via telefon eller mail. Tre av informantene har ikke benyttet seg av dette. Jeg har heller ikke gjort dette i forhold til disse, da intervjuene var svært tilfredsstillende.

En av informantene har jeg hatt gjentatt kontakt med etter at intervjuet var fullført, da hun har gitt signaler på at hun har fått en del nye tanker etter at det hadde blitt stilt spørsmål til det hun har opplevd.

Jeg ble ved alle intervjuene spurt av informantene hva *jeg* mente om diverse forhold som hadde sammenheng med de områdene som ble pratet om. Dette løste vi ved å bli enige om at vi, etter at intervjuet var avsluttet, kunne diskutere og samtale rundt de temaene som hadde kommet opp i løpet av intervjuet. Her skulle jeg da avdekke mine personlige meninger og opplevelser i forhold til det som var blitt snakket om. En av disse samtaler ble tatt opp på bånd, da intervjuet ikke ble så utfyllende som jeg hadde ønsket. Denne samtalen var også et ønske fra informantens side, da dette var en form for intervju som passet bedre for henne, enn å bare prate selv. Dette gjorde at informanten fikk andre sider å tenke på som økte hennes forståelse av hva som har skjedd med henne, og de faktiske konsekvensene som hun tidligere hadde fortrenget. Dette er samme person som jeg har hatt kontakt med ved flere anledninger etter intervjuet.

Jeg var tvilsom til dette i begynnelsen, fordi jeg kanskje ville ta kontakt med dem igjen. Etter hvert som intervjuet forløp, mente jeg å se at intervjuene hadde vært så dype og

ærlige at det ikke ville finne sted noen risiko for at de skulle forandre meninger, på grunn av hva jeg hadde formidlet av egne private synspunkter. Jeg syntes også at dette for det første ville være rettferdig overfor de, da de hadde åpnet seg for meg. Og for det andre fordi de nå hadde muligheten til å få diskutere hendelsen med en person som var oppriktig opptatt av hva det var som hadde skjedd med dem.

En av informantene valgte å ikke ha denne muligheten, da denne følte det var riktig å ha mest mulig avstand til meg som privatperson.

Informantene ønsket også å få informasjon om hva de andre hadde fortalt i sine intervjuer. Dette fikk de også etter at intervjuet ble avsluttet. Dette var det innhentete tillatelse til fra informantene, og at deres identitet ikke ville bli avslørt mot deres vilje. Et av problemene jeg møtte på under intervjuene var problematikken rundt det å ha et "retrospektivt intervju".³ Dette opplevde jeg spesielt med de informantene som hadde hatt flere år på seg til å bearbeide hendelsen. En av de har også gått i terapi hos en psykolog. Dette førte med seg at informantene *"gjenkalte fortida gjennom et filter av begreper og tenkemåter de har tilegnet seg langt senere."*⁴ Fordi dette eksisterte, måtte jeg ved enkelte tilfeller gjenta emnet det var snakk om, og med direkte spørsmål oppfordre informanten til å gå tilbake i tid. Dilemmaet jeg opplevde her var om jeg skulle la informanten prate videre om noe som jeg oppfattet var minimalt vesentlig for oppgaven, eller om jeg skulle avbryte informanten i dennes fortelling for å forsøke å lede han/henne inn på rett spor. Risikoen jeg så ved å avbryte informanten, var at denne skulle miste sin tillit til meg, misforstå meg og oppleve det som negativ, og dermed avslutte intervjuet. Men dette skjedde ikke, og informanten fulgte min oppfordring til å gå tilbake i tid.

2.2 BEARBEIDING OG ANALYSE AV DATA

Etter at de fire intervjuene var gjennomført vurderte jeg det slik, som nevnt, at det ikke ville være nødvendig med flere informanter, da det materialet jeg satt med var av en tilfredsstillende karakter.

Alle intervjuene ble skrevet ut i sin helhet. Dette skulle vise seg å være et svært tidkrevende arbeid, og i ettertid ser jeg at dette gjerne ikke hadde vært nødvendig da jeg

³ Repstad 1998

⁴ Repstad 1998:79

heller kunne skrevet ut deler som jeg mente ville være interessante og vesentlige å ha med i det videre arbeidet. Det positive med å ha skrevet ut alt er at jeg fikk repetert hva som hadde blitt fortalt, og at jeg har alt på et sted, istedenfor å operere med både bånd og skrevne ark. Men jeg ser at det vanskelig hadde latt seg gjøre om jeg alene skulle skrevet ut et større intervjumateriale enn det jeg hadde til denne oppgaven.

Etter at alle intervjuene var skrevet ut satte jeg hovedemnene inn i en datamatrikse, sammen med sitater fra informantene eller formulerte stikkord fra meg selv. Denne var til svært stor hjelp når jeg skulle sette mine informanternes historie sammen med den teoretiske delen av oppgaven. Det empiriske materialet vil på de neste sidene bli presentert i form av enten sitater fra intervjuene, eller i form av sammendrag fra deler av intervjuene.

For å skjule informantenes identitet, er alle navn i denne oppgaven oppdiktet. Det blir heller ikke gjengitt stedsnavn eller land som kan føre til at informantens identitet kan bli avslørt.

3. ANALYSEN

Som nevnt i metodedelen av denne oppgaven er informantene som har bidratt med sine opplevelser i denne oppgaven ulike. Det finnes allikevel visse likheter på det familieære planet, også i forhold til hvilken reaksjon de fikk på denne opplevelsen de har vært med på. For det første har alle fire vokst opp i det de karakteriserer som en kjernefamilie med to eller tre barn. Mats som var 24 år da foreldrene skilte seg har en eldre bror, og Cathrine som var 23 år når foreldrene skilte seg har en yngre søster. Emma og Astrid er begge medlemmer av en søskenflokk på tre. Astrid som var 19 år da beslutningen ble tatt har to yngre brødre, og Emma som var 21 år har en yngre og en eldre bror.⁵ For det andre har det i alle hjemmene vært tradisjonelle kjønnsroller der mor har hatt ansvaret for den daglige husholdningen, samtidig som hun har vært i lønnet arbeid. Far har også hatt lønnet arbeid.

For det tredje viser alle fire stor forståelse, og viser en svært rasjonell holdning, i forskjellige grader, i forhold til at foreldrene valgte å skille seg. Mats som er den av informantene som i antall år har fått størst mulighet til å reflektere og jobbe seg igjennom de konsekvensene det førte med seg, opplever at det er det beste som har hendt ham:

"De første månedene håpte jeg at det ville ordne seg og... Men nå i ettertid så vil jeg ikke det. Det er min lykke at de skilte seg. (Men jeg savner å ha en familie, det savner jeg veldig)"

Cathrines foreldre skilte seg for ca. 1 år siden. Hun har et svært rasjonelt forhold til det da hun tenker på foreldrenes beste:

"Jeg ser jo mye hvorfor mamma og pappa ikke kan være sammen lengre... Jeg har full respekt for at de skiller seg, fordi de ikke passer sammen lengre."

Astrid har også uttrykt denne holdningen men ikke med en så direkte uttalelse.

Den som til tider viser mest sinne er Emma som heller ikke har noe problem med å akseptere skilsmissen, men hun er derimot misfornøyd med at det var faren, og ikke moren som tok beslutningen om at ekteskapet ikke kunne fungere videre.

Den fjerde og siste likheten jeg mener å se er et paradoks i forhold til denne rasjonelle holdningen de uttrykker når de viser til hendelser og tanker de har opplevd etter

⁵ Søskengruppen og dens betydning vil jeg komme tilbake til når jeg behandler de forskjellige gruppekonstellasjonene som jeg mener å se at familien representerer.

skilsmisken og da de beskriver sterke emosjonelle reaksjoner. Dette tyder på at skilsmisken har forårsaket negative konsekvenser, ikke bare for foreldrene som er de direkte ansvarlige, men også for barna. En annen grunn til at jeg har lagt så stor merke til disse er at de ikke bare finner sted i den første perioden der rammen rundt livet til de involverte har falt sammen, men også i mange år etterpå. Astrid, der foreldrene skilte seg for fem år siden, beskrev en situasjon hun hadde vært i for en kort tid tilbake der begge foreldrene hadde vært tilstede på en oppvisning lillebroren hennes var med i:

"Jeg klarte ikke å konsentrere meg, måtte bite meg i kinnet hele tiden fordi tårene bare presset på....Det var det å se de sammen igjen, som om alt var normalt igjen...."

Lignende opplevelser beskriver de andre informantene også, med unntak av Mats, da han ikke har vært i en slik situasjon der alt virker "normalt" på overflaten.

Ingen av informantene har klart å sette direkte ord på hva det er som gjør at de reagerer så sterkt som de beskriver, men den som har kommet nærmest en tydelig beskrivelse av dette paradokset mellom den rasjonelle forståelsen, og det følelsesmessige aspektet er Emma som uttalte at:

"Det er ikke selve skilsmisken, men konsekvensene av den som blir påført meg som gjør meg så forbanna og lei meg.... At det går an å gjøre slike ting... det er helt ufattelig."

Da jeg begynte mitt arbeid med denne oppgaven var jeg svært bevisst på hvilket emne jeg skulle konsentrere meg om, men jeg var mer usikker på hva det var jeg ville finne, og hva som skulle bli min endelige problemstilling. Men etter at intervjuene var blitt gjennomført, ble jeg svært oppmerksom på det paradokset jeg har presentert ovenfor. Det omhandler barnas rasjonelle holdning til foreldrenes valg, mens de på samme tid opplever en sorg over valget. Derfor ønsket jeg å se nærmere på visse deler av denne opplevelsen.

- Hva er disse konsekvensene det blir referert til?
- Hva er det som gjør at dette er en slik sterk opplevelse for de involverte?
- Hvilke mekanismer er det som slutter å fungere, og hvilke mekanismer er det som settes i gang når en familie oppløses?

3.1 FAMILIEN OG SAMFUNNET

Familien er, sett gjennom et makroperspektiv, blitt nesten helt funksjonsløs. Den har ingen økonomisk produksjon, og den er heller ikke en del av det politiske maktsystemet som den har vært tidligere. Det er individuelle medlemmer som deltar i alle disse funksjonene, men de gjør dette som individer og ikke i deres rolle som familiemedlemmer. Med bakgrunn i dette kan ikke funksjonen til familien i et høyt differensiert samfunn tolkes som en direkte funksjon på vegne av samfunnet, men på vegne av personer og personligheter. Fordi den menneskelige personligheten ikke er "født", men må skapes gjennom en sosialiseringssprosess, er familien en nødvendighet.⁶ Denne nødvendigheten for familien er bygd opp rundt to grunnleggende og ureduserbare funksjoner for familien: den første er den primære sosialiseringen av barnet slik at de kan bli medlemmer av samfunnet de er født inn i. Den andre er stabiliseringen av den voksne befolkningen i samfunnet,⁷ som i denne sammenhengen er foreldrene. Stabilisering blir i denne sammenheng ved at de voksne får en gitt identitet som symboliserer trygghet i form av en gruppetilhørighet. Den gir også en ureduserbar status i samfunnet som mor eller far. Familien og dens eksistens symboliserer, integrerer og bekrefter i individet det gjeldende samfunnets kultur som sier at individet normalt stifter familie ved et visst stadie i livet. Denne funksjonen faller vekk for de voksne når de velger å ta ut en skilsmisse.

Samfunnets holdninger til skilsmisse har også forandret seg under de seneste generasjonene, og dette har igjen ført til at vi har fått en annen innstilling til giftermål og familie. I takt med at skilsmisse blir vanligere og mer akseptert, reduseres forpliktelsene vi har mot våre partnere og som automatisk forbindes med ekteskapet som institusjon. Dette fører igjen med seg at de uskreve moralske forpliktelsene mot barna viskes ut. At man erkjenner at hver skilsmisse kan være skjebnesvanger for de involverte og at det er et langvarig traume for familiens medlemmer, betyr ikke at man forkaster den. En skilsmisse er et nyttig og nødvendig sosialt botemiddel.⁸ Det moderne samfunnet bygger på prinsipper om jevnlikhet og enkeltindividets rett, og derfor er det behov for skilsmisse nå og i fremtiden. For foreldrene å bestemme seg for at ekteskapet,

⁶ Parsons 1955:16-19 ("Familien" i denne generelle sammenhengen må ikke tolkes som den tradisjonelle kjernefamilien som det i resten av oppgaven handler om. Dette da det har oppstått flere former for "familier"/ samlivsformer som for eksempel: samboere, enslige foreldre, homofile foreldre osv.)

⁷ Parsons 1955:16-19

⁸ Wallerstein 1989:36

og familien som dette ekteskapet tilhører ikke lengre er mulig å leve med, må være en vanskelig avgjørelse å ta. De fleste skilsmisser som berører familier med barn er heller ingen impulshandling.⁹

I sammenheng med mine informanter mener jeg å se at ved to av de fire sakene var det faktisk tilstede det jeg har valgt å kalle en indirekte impulshandling da selve beslutningen ble tatt i forhold til en enkelthendelse. Men da jeg ser at det finnes et handlingsmønster i disse to sakene, så er denne impulshandlingen basert på en tanke som er blitt modnet over lengre tid før den ble framprovosert til å bli utført i praksis. Astrids far hadde gjentatte ganger vært utro, dette er noe også Astrid har vært vitne til. Men hendelsen som utløste beslutningen var når farens elskerinne kom på døren og avslørte deres forhold.

I Cathrines familie var det farens alkoholmisbruk som var grunnen for skilsmissen. Hos henne hadde foreldrene separert seg en gang tidligere da hun var 16, men etter et halvt år valgte de å forsøke på nytt. Slik hun oppfattet det hadde foreldrene en fint forhold, så for henne kom det som et sjokk:

"Når jeg fikk telefonen, om at nå har det skjært seg liksom. At pappa var drita liksom.... Og når mamma fortalte meg at hun ville ta ut separasjon...."

Her hadde faren blitt overstadig beruset en kveld og moren nådde sin grense på noe som har vært en problematikk i en lengre periode av deres ekteskap. Hun ringte Cathrine for å fortelle om sin beslutning, mens ektemannen fortsatt var beruset

3.2 EN SKILSMISSES TRE FASER

En skilsmisse og dens forandringer påvirker alle sidene av livet, både på det indre og ytre planet, for alle de som er innblandet. Dette gjelder ikke bare mannen og kvinnen, men også deres (felles) barn. Disse forandringene skjer gjennom tre overlappende faser, men det går ikke an å forutse når overgangen mellom de ulike faser skal skje.¹⁰ Den første er den "akutte innledende fasen". Her kjenner begge eller den ene ektefellen mindre tilfredsstillelse innenfor ekteskapet, som da er på vei til å bli oppløst. Dette stadiet preges av at foreldrene blir i besittelse av en urasjonell oppførsel. Denne fasen varer som regel i noen måneder, eller høyst ett eller to år etter bruddet. Men det må

⁹ Wallerstein 1989:36

¹⁰ Wallerstein 1989:29-30

nevnes at om foreldrene lykkes i å bryte opp i en atmosfære av gjensidig tillit og omtanke, blir den akutte fasen betydelig mindre kaotisk. Den andre er "overgangsfasen". Her begynner de voksne og deres barn å fungere i nye uvante roller og relasjoner innenfor den nye (familie)strukturen. De kjemper med å løse problemene og eksperimenterer med nye livsstiler i en forandret omgivelse. Livet kan være usikkert og i uorden over flere år. Familien har også flytende grenser. Man vet ikke alltid sikkert hvem som tilhører familien, og mange bytter også bosted flere ganger under denne fasen. Den tredje fasen er når "livet føles mer stabilt". Nå etableres fragmentene fra den tidligere familien seg definitivt i en ny fungerende enhet, og relasjoner blir igjen befestet.

3.3 SKILSMISSEKRISEN

Det befinner seg en allmenn oppfatning om at en skilsmisse "bare" er en kortvarig krise som man raskt tar seg ut av.¹¹ Det kan i utgangspunktet se ut som at alle kriser ligner på hverandre og at alle disse krevende hendelsene har mange saker til felles. Den kan med mange av sine elementer ligne på et dødsfall, og det sorgarbeidet man går igjennom etter det. Ved begge disse opplevelsene tvinges det fram ytre og indre forandringer i livet. De dominerende følelsene er savn og sorg, og de følges av omstillinger i hverdagen og i de nære relasjonene. Men det finnes en viktig forskjell: skilsmissen er resultat av et valg, og de forandringer som den medfører på lang sikt bærer med seg et løfte om positive resultater,¹² i hvertfall for den / de voksne som tok beslutningen. Og til forskjell for den makteløshet man kjenner når en nærstående dør, er skilsmissen et bevisst steg for å lette på trykket og et forsøk på å gjøre familiens medlemmer mer lykkelige. Det blir kanskje ikke som man har ønsket, men skilsmisse er i hele sitt vesen en svært spesiell livskrise som fører med seg nye problemer og nye løsninger på samme gang.¹³ Slik jeg ser det er en skilsmisse i selve verket en kjedereaksjon som omhandler en uendelig lang prosess av hendelser, forflytninger og radikale forandrede forhold som fører med seg bestående, og for barna ufrivillige, forandringer i de involvertes liv. Dette

¹¹ Wallerstein 1989:8

¹² Wallerstein 1989:26

¹³ Wallerstein 1989:26

selv om det juridisk sett er en enkel hendelse med et par formaliteter som foreldrene må igjennom.¹⁴

Ut fra hva mine informanter har beskrevet i sine opplevelser, blir en av konsekvensene av denne kjedereaksjonen at de til stadighet blir påminnet om noe fint som har vært, men som ikke er mulig å få tilbake. Det viser seg at informantene, 1 til 5 år etter foreldrenes skilsmisse, fortsatt har svært vanskelig med å forholde seg til dette.

Emmas foreldre flyttet fra hverandre for ca. 3 år siden, og faren har innledet et nytt forhold til en kvinne. Men på tross av dette har omstendighetene gjort at den tidligere familien har tilbrakt alle julaftene sammen. Den siste julaften var hun sterk motstander av, dette fordi hun følte at det bare ville være å skape en illusjon om noe som en gang var, og at det nå var på tide å fullføre hele beslutningen i praksis:

"...jeg syntes det var helt jævlig... satt store deler av kvelden og kjempet med tårene... forbanna skuespill fra begge to, spesielt fra mamma sin side.... Det var akkurat som det alltid har vært, men denne gangen visste jeg at det bare skulle vare for en dag, så hva var poenget med å prøve å skape noe som ikke er lengre. En lykkelig familieillusjon for en kveld...skjønner du?"

Dette å bli påminnet er noe alle fire har opplevd ved gjentatte tilfeller. Det kan handle om høytider som gjerne blir forbundet med familien som institusjon, som beskrevet i eksempelet ovenfor. Andre situasjoner som er beskrevet er blant annet fødselsdager, søndagsmiddager og fritidsaktiviteter der en eller flere familiemedlemmer har deltatt. Men den mest dramatiske situasjonen som informantene har beskrevet er når foreldrene finner seg nye partnere. Dette blir en bekreftelse og en synliggjøring på at familien ikke lengre eksisterer, og at det ikke finnes noe reelt håp tilstede for å kanskje kunne få den tilbake.

Et annet, og i denne sammenheng, et viktig moment som skiller skilsmissen fra andre kriser, er foreldrenes roller ovenfor sine barn. I de fleste krisesituasjoner beskytter foreldrene automatisk sine barn og setter dem i sikkerhet først. Men under en skilsmissekrise setter mødre og fedre sine barn på siden og tar først tak i sine egne problemer. Dette fører med seg at de tilbringer mindre tid med sine barn og er mindre oppmerksom på deres behov. Det kan også hende at de forveksler sine egne behov med barnas.¹⁵ Jeg mener også at det finnes en utbredt oppfatning fra foreldre om at det er

¹⁴ Søknad om skilsmisse, to års separasjonstid, og underskrift på skilsmissepapirene. (i Norge)

¹⁵ Wallerstein 1989:27-28

viktig å holde familien sammen mens barna er mindreårige, eller fortsatt bor hjemme. De velger å "ofre" seg selv til barna har flyttet ut, i den formening at barna da ikke lenger har "bruk for dem". Denne mekanismen med å sette sine barn til side mener jeg blir ekstra tydelig innenfor den aldersgruppen som gjelder i denne oppgaven.

Alle informantene hadde flyttet ut fra foreldrehjemmet når beslutningen om skilsmisse ble tatt. I og med at de hadde flyttet hjemmefra, ble de også oppfattet som voksne individer, uten at dette er en definisjon de satte på seg selv da den aktuelle hendelsen var et faktum.

Astrid er den av informantene som har fått kjenne dette mest brutalt. Faren behold hennes barndomshjem, og hans elskerinne som hadde vært den direkte årsaken til at ekteskapet gikk i oppløsning, flyttet inn der sammen med sine barn som hun hadde fra tidligere forhold. Dette skjedde før Astrid og hennes søsken hadde fått tid til å akseptere de faktiske forhold og bli kjent med henne. De venter nå et felles barn. Moren skaffet seg et nytt hus, der Astrid og hennes søsken opplevde en viss grad av stabilitet. Astrid opplevde også at hun fikk en mye bedre relasjon til moren, men denne positive utviklingen og håndteringen av situasjonen ble forandret igjen, ca. to år etter at beslutningen ble tatt. Da separasjonstiden var over og skilsmissepapirene var blitt underskrevet fant moren seg en ny mann:

"De signerte skilsmissepapirene i mai (...) jeg fikk vite om dette (ny mann) i juni, tror jeg, en måned etterpå så forlovet hun seg, og en måned etterpå så giftet hun seg. Jeg hadde sett han en gang når de giftet seg."

Det skulle også vise seg i ettertid da hun fikk lære å kjenne mannen, at det ikke var en person hun ønsket å ha en relasjon til eller ønsket å akseptere som en del av den nye strukturen hun var blitt en del av. Astrid og hennes søsken fikk ikke mulighet til å venne seg til den nye situasjonen som var på vei til å bli skapt. De fikk heller ikke mulighet til å lære disse nye individene å kjenne før de gjorde inntreden i deres privatliv, og overtok de rollene som deres mor og far tidligere hadde spilt med hverandre.

Både fedrene til Cathrine og Emma har fått seg nye kvinnelige partnere, men dette ble gjort på en måte som ingen av de to klarer å akseptere.

Cathrines far ble i forbindelse med skilsmissen lagt inn på et behandlingshjem for alkoholikere. I samband med dette hadde hun en del kontakt med faren, to uker etter at han hadde kommet inn på dette hjemmet får Cathrine kjennskap til at faren har truffet en kvinne som han har innledet et forhold til. Hun konfronterer sin far med dette, men han nekter for at det ikke er noe annet en et vennskapsforhold.

"Det er en av de første svikene (...) For han hadde sagt til meg at han ikke skulle inn i et nytt forhold, han skulle være fri lenge nå, han skulle bare tenke på seg selv og komme seg på beina, og liksom finne sitt eget sted, og liksom utvikle seg selv på nytt igjen. Det hadde vi snakket om at det kunne bli spennende... (...) men, det hadde han ... fått seg... Han ville ikke innrømme det helt, han kalte det en venninne, jeg kalte det kjæreste, for de var det i mine øyne. Og det var de i alle andre sine øyne også..."

Da faren ble utskrevet fra behandlingshjemmet flyttet han sammen med denne kvinnen, en tid etter dette flyttet de to til et annet sted i landet. På grunn av dette har hun i dag et svært anstrengt forhold til sin far som hun tidligere hadde en nær relasjon til. Hun føler seg sviktet og forbigått. Hun ønsker heller ikke å ha noen relasjon til den nye kvinnen i farens liv, og har bare truffet henne en gang.

Emmas far har operert på en lignende måte som faren til Cathrine har gjort. Han har også som nevnt fått seg en ny partner. Dette har han hemmeligholdt for sine barn, mens hans vennekrets og resterende familie har møtt henne et flertall ganger. Da Emma oppdaget dette ved en tilfeldighet, førte dette til en reaksjon der hun følte seg sviktet og utestengt fra sin fars liv. Hun oppfatter det slik at han ikke ønsker at hun skal delta og bidra i det nye livet han er på vei til å skape, at hun hører fortiden til, som han velger å ha bare delvis kontakt med; gjennom barna. På grunn av dette var det en periode hun ikke hadde kontakt med faren i det hele tatt, men de har i senere tid opprettet en åpen dialog, der de forsøker å gjenopprette det tidligere nære forholdet de hadde.

I Cathrines og Emmas tilfelle oppfatter jeg det slik at begge fedrene har satt sine behov høyere enn sine døtre gjennom å ikke ærlig fortelle at de har innledet nye forhold. Jeg tolker det slik at de har vært engstelige for det ubehaget det ville medføre og har heller valgt å fortelle usannheter for å skåne seg selv for eventuelle emosjonelle reaksjoner. I forhold til Astrid har ikke foreldrene vært oppmerksomme på sine barns behov, der de har handlet uten å ha barnas velferd med i betraktningen.

Mats er den som er blitt utsatt for den mest brutale behandlingen fra sin far. Da skilsmisseoppgjøret skulle begynne, var foreldrene hans i et svært konfliktfylt forhold. Det meste av kommunikasjonen de var tvunget til å ha gikk gjennom advokater, og ved tre anledninger var det også nødvendig å tilkalle politiet. Dette skjedde blant annet da boet skulle deles og faren nektet å slippe sin tidligere kone og sine sønner inn i huset. Da skilsmissepapirene var blitt underskrevet fikk Mats, hans mor og bror et uventet sjokk:

"Og så skrev han da altså skilsmissepapirene da, og mamma.... Og i ettertid står det at han ikke har noen felles barn med mamma. Og broren min og meg er da utenfor hans, han har begynt på grunn igjen for å si det sånn da..."

Faren til Mats utførte her, slik jeg tolker det, en totalt utslettelse av sin fortid og tidligere familie gjennom å fornekte sine egne sønner. Verken Mats eller hans bror har i dag kontakt med faren sin. Mats bor i samme by som faren, og har truffet han på gaten ved et par anledninger, men har ikke tatt kontakt med han. Selv om han i dag ikke ønsker å ha kontakt, har han fremdeles et behov og et ønske om at dette igjen skal kunne gå an å rette opp i:

"jeg syns hvertfall det at han får oppføre seg ordentlig...(...) Jeg savner selvfølgelig å ha en far..."

3.4 HJEMMETS BETYDNING

Man går for alvor inn i voksenlivet når man er mellom 18 og 23 år.¹⁶ Dette er en vanskelig tid for alle ungdommer, om de har vært med på en skilsmisse eller ikke. For å kunne bli voksen må man ha utviklet en identitet under tenårene, som også omhandler rollen(e) man innehar i familien. Man må også ha samlet nok mot til å prøve ut nye veier og ta sjanser når det måtte behøves. Man må kunne innlede et intimt forhold som bygger på gjensidig engasjement og holde dette ved live. Her er det til stor hjelp om man har et forbilde, et lykkelig og langvarig forhold mellom en mann og en kvinne som er blitt preget tidlig i ens følelsesliv.¹⁷ Og det er i familien man normalt kan iaktta et slikt mønster av det slaget, og det blir derfor foreldrenes ekteskap (forhold) som gir det sterkeste inntrykket.

Det er også viktig for oppvoksende mennesker å ha et hjem som er et trygt "tilfluktssted" når verden utenfor blir for hard, for smertelig eller for skremmende.¹⁸ Men familiestøtte av dette slaget undermineres ofte under og etter en skilsmisse, og det får i mange tilfeller tragiske resultater. Ettersom skilsmisseplassen løper, avvikles den tidligere familiestrukturen og ungdommene i familien mister sin trygge forankring. De

¹⁶ Wallerstein 1989:78

¹⁷ Wallerstein 1989:78

¹⁸ Wallerstein 1989:206

kastes under "tvang" inn i en situasjon der de blir henvist til sine jevnaldrende for emosjonell og fysisk støtte. De kastes også ut i en hardere verden av ytre konkurranse samtidig som de berøves den oasen hjemmet tidligere utgjorde.¹⁹

De informantene som har bidratt i denne oppgaven har alle vært "tilskuere" til langvarige ekteskap. Cathrine opplever etter skilsmissen at hun har levd på en løgn om at hennes foreldre har hatt det bra, og hun beskriver det som et mareritt da moren ringte henne og fortalte om hennes beslutning:

"... hele min perfekte verden, eller lykkelige familie gikk i tusen knas. Alt var bare et forbanna skuespill..."

Foreldrene hennes var første gangen separert da hun var 16 år, men de kom sammen igjen etter ca. et halvt år. Da faren kom tilbake til familien hadde hun vanskeligheter med å akseptere dette:

"Det var jo kjempebra, men det var veldig vanskelig rett etterpå, å akseptere at pappa flyttet hjem igjen, for meg hvertfall. Søsteren min var veldig glad, jeg var ikke så veldig glad... så jeg flyttet ut fordi jeg ikke orket å... Jeg hadde liksom vendt meg til i et halvt år å være uten ham, selv om jeg hadde vokst opp med han i 16 år så var det veldig merkelig."

Hun beskriver videre hvordan de var etter at de kom sammen igjen:

"De var turtelduer i mange år, kjæresten... nusset og koste, og klemte og... de var sånn hele veien."

Hun valgte etter første separasjonen å flytte ut, men følte allikevel at hun hadde et hjem å vende tilbake til når hun ønsket det. Fordi de hadde et slikt agerende som er beskrevet ovenfor ble overraskelsen enda større da det allikevel endte med en skilsmisse, hvor det nå er direkte uttalt at det ikke finnes noen vei tilbake som det viste seg å være første gangen.

I Astrids tilfelle har begge foreldrene fått seg nye partnere, og skapt seg et nytt liv. Hun føler at hun ikke hører hjemme noe sted, og har som en konsekvens av dette en følelse av at hun har mistet sin trygge havn. Dette på tross av at hun inngikk eget ekteskap sommeren - 2000.

Emma flyttet ut fra foreldrehjemmet da hun var 19 år, men hun vendte til stadighet tilbake til dette fellesskapet for å ha en pause fra livet som selvstendig. Men nå etter et par år hvor hun har følt at hun ikke har hatt noen sted å være har moren igjen klart å

¹⁹ Wallerstein 1989:206

skape et harmonisk og trygt hjem for seg selv og sine barn, mens i farens hjem føler hun at hun kommer på besøk.

Mats hadde en følelse av at alt datt sammen rundt han:

"Der og da så var de (familien) veldig viktig. Da jeg mistet hjemmet mitt, så syns jeg det var veldig, veldig kjipt. Hadde ingenting igjen."

3.5 UNGDOMSÅRENE

Ungdomsårene tjener et gitt formål under et menneskets utvikling til å bli voksen.

Individet frigjør seg under den tiden langsomt fra sin familie og til en større selvstendighet, samtidig som familiebandene er til stede. Det betyr ikke at man skal fullstendig bryte båndene, men at man skal søke seg fra det tidligere foreldre/barn forholdet, og etablere en ny relasjon til sine foreldre. Skilsmissen kan utgjøre en alvorlig trussel mot denne kompliserte utviklingsprosessen, som i seg selv er veldig ømtålig og følsom for forstyrrelser.²⁰

Alle informantene mener jeg å se hadde kommet svært langt, eller var på slutten / ferdig med denne utviklingen. De flyttet alle tidlig hjemmefra, Astrid var 16 år, Cathrine var 17 år, Mats var 17 år, og Emma var 19 år. De hevder alle sammen at de var løsrevet fra sine foreldre, men dette betyr ikke at de sluttet å ha behov for å ha familien i nærheten for støtte og hjelp i hverdagen. Dette er noe de også bekrefter.

Foreldre og barn opplever skilsmissen på helt ulike måter. Man vil gjerne tro at det som er bra for de voksne også er bra for barna. Dette er noe jeg mener å se at mine informanter motbeviser. Som nevnt tidligere mener de at foreldrene muligens har det bedre utenfor ekteskapet, og at det var til det beste om det var dette foreldrene mente var den rette løsningen. Men tre av de fire informantene anser at det ikke var til det beste for dem. Mats har derimot en annen opplevelse av dette som han har tilegnet seg en tid etter bruddet: *"De første månedene så håpte jeg at det ville ordne seg og... men nå i ettertid så vil jeg ikke det. Det er min lykke at de skilte seg."*

²⁰ Wallerstein 1989:206

Familien er for barna som en stige der de steg for steg klatrer oppover i livet. Familien er der som støtte i deres psykiske, fysiske og emosjonelle modningsprosess.²¹ Når familien som struktur raser sammen, forsvinner plutselig denne støtten ut av barnets verden. Det vil også gå en periode i deres liv før "bitene" etter familien er samlet sammen igjen, slik at det igjen finnes en tilfredsstillende støtte for barna. Samme hvilken brister familien har, er den for barnet dens kilde til støtte og beskyttelse. Det eneste de instinktivt vet er at de er avhengige av familien.

3.6 OPPLEVELSE AV SVIK

Barn i alle aldre kan oppleve en følelse av svik når deres foreldre skiller seg, og de opplever også sinne når det de oppfatter som uskrevne lover blir brutt av foreldrene. Foreldrene forventes å oppofre seg for sine barn, og ikke barna for dem. Men mange barn skjuler sitt sinne i mange år i redsel for å såre sine foreldre.²²

Dette er veldig tydelig å se i mine informanter. Som nevnt tidligere har de en stor forståelse for at foreldrene har skilt lag, men de føler seg allikevel såret, og sviktet. Dette er svært ubehagelig å få kjennskap til, at man faktisk har sviktet. Det er også som nevnt ovenfor den eneste kilden de skulle hatt til fullstendig trygghet, og denne kan bli truet om de velger å gjøre sine foreldre oppmerksom på det.

Astrid, der foreldrene skilte seg for fem år siden, er inne i denne problematikken nå, og det har påført henne stor sorg. Hun har en opplevelse av svik fra både sin mor og far. I forhold til moren gjelder det hennes raske giftermål:

"ja, jeg føler meg kanskje sviktet, på den måten at jeg kunne tenkt meg å bli bedre kjent med han før de giftet seg".

I forhold til faren er det to ting hun har reagert på. For det første at han flyttet sammen med denne kvinnen han først hadde som elskerinne, uten å gjøre barna kjent med henne først. For det andre at denne kvinnen nå er gravid med deres felles barn. Her kommer følelsen av svik inn også:

"Han må kunne ta vare på de barna han har, og utfra det som har skjedd og sånne ting så..... ja da har han på en måte sviktet. Oss som barn. I og med at han lever seg sånn inn i dette nye forholdet...."

²¹ Wallerstein 1989:32

²² Wallerstein 1989:33

Cathrine føler det i forhold til at faren ikke har holdt det han har lovet henne. Jeg tolker dette slik at han også har sviktet i den farsrollen han er tildelt med å flytte til en annen del av landet, og ikke ta hensyn til de behov og følelser som hans barn har.

Mats er den som er blitt utsatt for det største sviket gjennom at faren fornektet ham som sin sønn, og dermed tok vekk sin egen rolle som far fra sine barns liv.

Emma kan ikke se at hun er blitt utsatt for en slik direkte handling, men hun føler at faren har sveket hennes tillit til ham:

"...han har sveket meg som sin datter... han har sveket min tillit som var veldig sterk fra meg mot han...(...) Han har ikke vært der slik jeg mener at han burde vært der."

3.7 LOJALITETSKONFLIKT

Mange skilsmissebarn opplever også en lojalitetskonflikt. Skilsmissen kan bli sett på som en kamp mellom to lag, mor og far, som kjempet mot hverandre, hvor den sterkeste vinner. Barna kan også oppleve å måtte stille seg på ulike sider ved ulike tilfeller.²³ Selv om barnet direkte oppfordres til å ikke velge side, kjenner det seg ofte tvunget til å gjøre det. Når de så velger å være lojale mot den ene av foreldrene for å få en større trygghet, opplever de fortvilelse fordi de føler at de svikter den andre av foreldrene. Om de unnviker å velge side, kjenner de seg isolert og mener at de er illojale mot begge av foreldrene. Det ser ut som at det ikke finnes noen løsning på denne konflikten. Dette skjer fordi det ikke lenger finnes bånd i en skilsmissecfamilie som holder medlemmene sammen.²⁴ De blir sinte på samme måte, men de har mistet den rammen der man tilgir. Som en konsekvens av dette blir foreldrene og barna dratt inn på et nytt og uvennlig område der stridene ser ut som de aldri tar slutt. Her er risikoen til stede for at barna blir overanstrengt ved at de blir stilt til å spille et antall ulike roller i disse stridene, som de ikke er kjent med. Grunnen til at barn kan spille en aktiv rolle i striden mellom foreldrene, er at de kan se sin kamp som en innsats for å forsøke å tilbakestille familieenheten, og for å gi igjen for de forhold de kan ha følt som urettferdige og for å trøste den av foreldrene som viser størst "skade".²⁵ Barnet drives av en lojalitet til

²³ Wallerstein 1989:32-35

²⁴ Wallerstein 1989:223-224

²⁵ Wallerstein 1989:223-224

familien som ikke lenger eksistere, eller av en impuls om å redde den av foreldrene som barnet - med rett eller feil - opplever som offeret.²⁶

Dette aspektet ved skilsmissen har vært svært aktuelt for Emma når hun har vært på besøk i sin hjemby der begge foreldrene bor. Det var en kort periode der hun, som nevnt, hadde et svært anstrengt forhold til faren. Dette var en konflikt som var en konsekvens av skilsmissen. Dette gjorde at det falt seg naturlig å tilbringe det meste av tiden i sin mors hjem. Hun beskriver også at hun opplevde det som nesten behagelig fordi hun slapp å tenke på at faren satt alene, eller omvendt. Men nå som konflikten har mildnet betraktelig har det kommet tilbake:

"...er jeg hos mamma så føler jeg at jeg skulle kanskje ha vært med pappa og omvendt... (...) Man føler seg nesten som en ball som hele tiden blir kastet fra den ene til den andre. Hvertfall oppe i hodet mitt. Har jo snakket med de om det, og de sier jo at jeg ikke skal ha dårlig samvittighet... men hva hjelper vel det? De er jo bare mennesker de og, og jeg er jo deres barn, så da skal de vel ønske å ha meg der så mye som mulig? Eller er det jeg som har misforstått? Man blir jo på en måte tvunget til å velge mellom to personer man setter like høyt, og som man hele livet har truffet på samme sted, mens nå så må man hele tiden velge... Og jeg har jo et like bra forhold til begge to... (...) det er liksom ikke riktig at noen skal være alene... når vi egentlig kan være sammen, som vi ikke kan lengre... hmmm....joda, så den er der hele tiden."

Mats opplevde dette også veldig sterkt den første perioden. Han måtte, på grunn av visse omstendigheter, bo sammen med sin far i barndomshjemmet sitt. Han fikk arbeid på samme arbeidsplass som onkelen sin, broren til faren sin. Onkelen hadde naturlig nok tatt sin egen brors parti. Dette førte til at han mistet kontakten med sin mor og storebror. Dette forandret seg og han har i dag, som nevnt tidligere ingen kontakt med sin far, men en svært god relasjon med sin mor:

"..da hjemmet vårt ble splittet, eller både mamma mistet sitt hjem der hun hadde holdt ut i 25 år, og at jeg mistet hjemmet også. Det var, da hadde vi felles skjebne liksom. I det at begge to mistet noe, og det holdt oss sammen i masse tøffe måneder og kranglinger og..."

²⁶ Wallerstein 1989:223-224

Cathrine har ikke hatt denne opplevelsen. Jeg ser det slik at grunnen for dette er at hennes forhold til faren ikke er så bra. Hun har også fått ta del i nye opplysningene om faren, som begge deler er konsekvenser av skilsmissen. Hun oppfatter moren som et offer, og det faller derfor naturlig for Cathrine å tilbringe mest tid med henne. En annen faktor som spiller sterkt inn på dette, er at faren hennes raskt gikk inn i et nytt forhold, og valgte å flytte sammen med denne kvinnen, og etter hvert også til en annen del av landet. Cathrine uttrykker i samband med dette et sterkt behov for ikke å møte denne nye kvinnen, og heller ikke utvikle noen relasjon med henne.

Astrid har heller ikke opplevd dette, og på direkte spørsmål om dette er noe hun har opplevd, svarer hun:

"nei det tror jeg ikke jeg har. Ikke på den måten. Jeg vil være hos de, siden mamma bor så nærme, så er det også veldig viktig at jeg drar til pappa, så han ikke føler at... men jeg vil bort dit. Så det er ikke noe jeg føler jeg må. Jeg vil, jeg ønsker selv... så ingen lojalitetskonflikt.

Følelsen av oppgitthet som barn kan få i forbindelse med foreldrenes skilsmisse er på nesten samme måte som når en forelder dør.²⁷ Begge opplevelsene klipper av intime familiebånd, begge underminerer familiens beskyttelsesmekanisme og innledes med en akutt krise, som etterfølges av utrygge forhold i flere år. Den er som nevnt en kjedereaksjon av (for barna ufrivillige) uforutsette forandringer som for det meste blir bestående. Men skilsmisens tragedie kan være vanskeligere enn et dødsfall å komme over.²⁸ Til forskjell fra foreldrene er ikke en skilsmisse, for de fleste barna, en mulighet til å begynne et nytt liv. Dette kan sees som en av årsakene til at de lider.

3.8 FAMILIENS STRUKTUR

Som nevnt tidligere anser Parsons²⁹ at familien i dagens høyt differensierte samfunn har to grunnleggende og ureducerbare funksjoner: For det første er det den primære sosialiseringen av barnet slik at det kan bli medlem av samfunnet det er født inn i. For det andre er den en stabilisering av den voksnes, i denne sammenheng foreldrenes

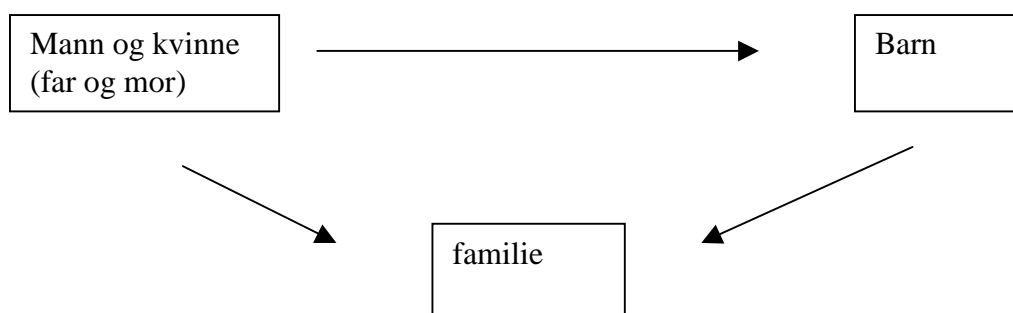
²⁷ Wallerstein 1989:34

²⁸ Wallerstein 1989:34-35

²⁹ Parsons 1955

personlighet. Videre hevder han at de tidligere stadier av et barns sosialisering må finne sted i en liten gruppe, og slik jeg tolker det refererer han her familien som en gruppe. Den skal videre være en sosial gruppe der barnet kan investere alle sine emosjonelle ressurser, dette gjør at barnet blir overveldende forpliktet og fullt avhengig. Den effektive sosialiseringen inkluderer også å bli plassert i en sosial situasjon hvor de mer mektige og ansvarlige personene, som blir foreldrene, er integrert i det gjeldende kulturelle verdisystemet.

Slik jeg ser det er familien som gruppe bygd opp rundt enkeltindivider som igjen tilhører to undergrupper: foreldrene og barna. Foreldrene danner en gruppe med barna, mens de opprettholder den gruppen de skapte da de valgte å gå inn i et institusjonalisert parforhold (ekteskap). Barna skaper igjen sin egen gruppe, men de er underlagt foreldrenes makt.

Foreldrene danner den mektigste gruppen og har "makten" over antallet medlemmer som skal produseres til den andre undergruppen. Dette gjelder også hvordan deres sosialisering skal forme dem som individer gjennom verdier, normer og hvilken side av det differensierte samfunnet de får komme i kontakt med, og skal integreres i.

Foreldregruppen sitter også med makten om gruppens videre eksistens og hvordan den skal eksistere.

Før barna har utviklet sin egen vilje, og til en viss grad selvstendighet er de totalt underlagt familiens dominerende undergruppe. Barna har ingen reell makt og er i selve verket underlagt foreldrenes makt og vilje. Familiegruppen, presentert gjennom foreldrene og deres barn må, for å kunne presentere det de ønsker for omverdenen, kunne prestere et intimt samarbeid, som foregår i relasjon til en interaksjon eller en serie

interaksjoner der den relevante definisjonen av situasjonen opprettholdes.³⁰ Dette skjer når de beveger seg utenfor sine opprettede rammer eller når publikum får tillatelse til å bevege seg innefor de rammer som familien har skapt rundt gruppen.

Denne interaksjonen og gruppen(e) som individene har bygget opp rundt sine liv er noe som mange ser på som en grunnstein i sitt eget liv. Foreldrene har skapt den som en positiv konsekvens av det som innebærer å bli et voksent individ. Barna har ingen virkelige valg, da familien er den gruppen de er født inn i. De kan heller ikke velge gruppen vekk slik foreldrene har muligheten til.³¹ Selv om det er mulig å oppløse gruppen er det ikke mulig å fjerne den biologiske rollestatusen som mor eller far, men jeg ser det slik at det er mulig å ta vekk eller redusere egenskapene som rollen presenterer.

Dette er noe jeg ser har skjedd med informantene som jeg har intervjuet. Faren til Mats har totalt fjernet egenskapene gjennom å fraskrive seg alt ansvar da skilsmissepapirene ble underskrevet, der han hevdet at han ikke hadde noen felles barn med sine tidligere kone. I Emmas og Cathrines tilfelle har fedrene deres redusert sin rolle ved å ikke ta hensyn til de behovene som deres barn har, til forskjell for hva informantene har uttrykt at de tidligere har opplevd at fedrene har gjort. Astrid har blitt utsatt for dette fra begge foreldrene, der de har redusert sine roller i forhold til de barna de hadde fra det tidligere eksisterende ekteskapet, og ikke fullt integrert disse barna inn i de nye gruppene de har valgt å skape.

Den fundamentale forskjellen mellom de to undergruppene som finnes i en familie, utenom de naturlige skillene som status, alder, osv. er at den ene undergruppen (foreldrene) har gått inn i denne gruppekonstellasjonen av egen fri vilje.³² Mens den andre undergruppen (barna) ikke har noen valgmulighet til å velge sin egen familie, og kan heller ikke velge den vekk.³³

På bakgrunn av dette har ikke barnet noen andre muligheter enn å investere alle sine emosjonelle ressurser i denne sosiale gruppen; familien. Dette igjen medfører, som

³⁰ Goffman 2000:95

³¹ I denne sammenheng bør det nevnes, uten noen videre diskusjon på det, at det også for mange av foreldrene er svært vanskelig eller nært sagt umulig å velge vekk sin egen familie som de har skapt, men det er i praksis mulig.

³² Underskrevne er klar over at det, og det er god mulighet for at det fortsatt eksisterer i dagens samfunn innenfor visse kulturer, at mennesker av begge kjønn føler seg tvunget til å inngå ekteskap pga. for eksempel en graviditet. Men jeg anser det som fri vilje å gjennomføre sexakten, og å ikke ta de nødvendige forhåndsreglene som skal til for å unngå en befruktning.

³³ Men de kan bli fjernet fra sine familie av myndighetene om det viser seg ekstrem omsorgssvikt, misbruk eller vanskjøtsel av barnet.

nevnt tidligere, at barnet blir overveldende forpliktet og fullstendig avhengig av sin egen familie.

Det finnes to grunnleggende bestanddeler i en gruppe³⁴, og derfor i familien. For det første har hvert medlem i gruppen mens en "forestilling" er i gang, muligheten til å sabotere fremstillingen eller ødelegge den gjennom uakseptabel opptreden. Denne faren for sabotering eller uakseptabel opptreden eksisterer på tre plan i en familie: For det første når familien som en samlet gruppe har en "forestilling" for utenforstående. For det andre når foreldrene opptrer foran sine barn, som helst skal framstå som en enhet med en felles oppfatning av virkeligheten, og dermed felles verdier og normer. Og for det tredje når barna, som jeg hevder skaper en unik samhørighet som gjør søskengruppen så spesiell, opptrer foran sine foreldre. De må fremstille en lempelig oppførsel som er i samsvar med de normer, verdier og regler som foreldrene har presentert som det gjeldene innenfor gruppen. Den unike samhørigheten som en søskengruppe presenterer, illustrerer Astrid svært bra når hun fortalte om sin siste julefeiring der hun for første gang ikke skulle feire julaften med sin familie:

"Det var tungt... å dra fra brødrene mine, de var skikkelig deppa. De syns det var fælt at jeg ikke skulle være der, jeg er en viktig person for de... i og med at mamma ikke var på deres side liksom"

Når jeg spurte om hun følte at den eneste de hadde igjen var henne, svarer hun:

"Ja - på en måte. Og de er også utrolig viktig for meg også.... Julen er ikke noe fin, den er ikke noen fin tid å være skilsmissebarn på."

Denne samhørigheten som Astrid her beskriver har de tre andre informantene også beskrevet med sine søsken. Denne samhørigheten blir gjerne svært tydelig når gruppen ikke kan være samlet på slike tydelige familiedager som julaften er. Men dette er noe de andre informantene ikke har opplevd i forbindelse med julen ennå.

Det må på grunn av disse farene finnes en gjensidig tillit blant medlemmene av gruppen, at de også føler at de er forent med hverandre gjennom gjensidig avhengighet.³⁵ Skjer ikke dette vil individet som bryter med den gitte oppførselen bli møtt med sanksjoner i ulik grad. Jeg vil imidlertid påstå at det svært sjeldent vil føre til at medlemmet blir ekskludert fra den spesielle gruppen som familien presenterer.

³⁴ Goffman 2000:78

³⁵ Goffman 2000:78

For det andre må medlemmene av gruppen samarbeide for å opprettholde den gitte definisjonen framfor publikum. Dette gjør at medlemmene av gruppen også er forent i fortrolighet. Målet for dette agerende er å opprettholde og representere gruppens oppfatning av hva virkeligheten er. Dette punktet gjelder også for de tre forskjellige formene for gruppekonstellasjoner som blir presentert: familien som et hele, foreldrene mot barna, og barna mot foreldrene.

Dette samarbeidet er en nødvendighet, dette fordi et individs handlinger framført for andre kommer til å påvirke den definisjonen av situasjonen som tilskuerne kommer fram til. Dette kan bli oppfattet som en trussel, enten bevisst eller ubevisst, og det er derfor nødvendig at det foregår en ustoppelig interaksjon der deltagerne i gruppen samarbeider i fellesskap for at deres definisjon av situasjonen opprettes og opprettholdes. Som en konsekvens av disse direkte og ustoppelige interaksjonene, har individene gjensidig innflytelse på hverandres handlinger og måter å fungere på når de befinner seg i hverandres umiddelbare fysiske nærvær.³⁶ Det spesielle med familien, mener jeg, er at selv om gruppens andre medlemmer ikke er fysisk tilstede hos de enkelte individer, er rollene som gruppen skaper så fundamentale og sterk integrerte, at det agerende som hører til rollen som regel allikevel blir opprettholdt når individet opptrer i andre grupper den har fått adgang til.

Denne samlede aktiviteten fra medlemmene av gruppen tjener til å påvirke de andre deltagerne til å skape roller og rutiner innenfor gruppen. Gjennom disse rollene og rutinene som gruppen skaper i fellesskap lar individene det bli forstått at de har visse sosiale egenskaper som viser hvem han utgir seg for å være. De andre finner at individet har informert dem om hva som "er" og om hva de burde oppfatte som det som "er". En rolle presenterer det jeg'et som vil være. Oppfatningen av denne rollen blir etter hvert til en andre natur og en integrert del av vår personlighet. Rollene i en familie blir ikke bare skapt i fellesskap i gruppen, de er også biologisk betinget, gjennom hvem som er mor, far, datter, sønn, søster og bror.

Rollene som blir skapt inneholder en personlig fasade som gir oss detaljene som vi mest intimt identifiserer med aktørene selv og som vi naturlig forventer skal høre sammen med den agerende hvor han enn befinner seg.³⁷ I denne sammenheng blir det rollene som mor og far, kone og ektemann og for barnas del datter og søster, sønn og bror.

³⁶ Goffman 2000

³⁷ Goffman 2000:30

Opplevelsen av svik som informantene har beskrevet, og som jeg har referert til tidligere i denne oppgaven, setter jeg i sammenheng med den definisjonen av rollen til foreldre som har blitt en integrert del av foreldrenes og barnas personlighet gjennom hele deres oppvekst. Når denne rollen som også tilhører gruppens eksistens forandres eller omdefineres, ser jeg det slik at informantene føler seg sviktet fordi deres tillit til disse rollefigurene ikke lengre er i samsvar med rolleinnehaverens agerende.

Denne personlige fasaden består igjen av to deler som forventes å være i overensstemmelse med hverandre, sammen med rammen. Den første er "opptreden". Denne refererer til den stimuli som fungerer for øyeblikket for å opplyse oss om den agerendes sosiale status. Den andre er "manèr" som refererer til de stimuli som fungerer for øyeblikket for å gi beskjed om den rolle i interaksjonen som den agerende regner med å spille i den situasjonen som er under utvikling.³⁸ Dette agerende finner sted i en setting som er stedbundet. De som vil anvende seg av en spesiell setting som del av sin framreden kan ikke begynne å spille rollen før de har tatt seg til den lempelige plassen. De må også avslutte den når de forlater plassen, som i denne sammenheng som regel blir bostaden. Den finner også sted der gruppen måtte befinne seg samlet.

Denne opptreden blir idealisert gjennom at den sosialiseres, formes og omformes for å passe inn i forutsetningene og forventningene som finnes i det samfunnet eller gruppen som den framføres i.³⁹ De agerende tenderer i sosialiseringprosessen ved å gi sine observatører, i denne sammenheng blir det fremst barna som observerer foreldrenes agerende, et inntrykk som er idealisert på flere ulike måter. Barna vil også vise en liknende agerende mot sine foreldre etter hvert i oppveksten, der de også vil idealisere sin rolle som sønn eller datter, bror eller søster. Individet, først og fremst foreldrene, forsøker også å gi publikum, barna, i framstillingen av den rolle de eier, et inntrykk av at den inneholder spesielle og unike kvaliteter. Et liknende agerende vil barna også vise etter hvert i sin modningsprosess.

En status, posisjon eller sosial stilling som roller blir utført fra er ikke en materiell sak man tar i besittelse, og siden hevder seg med, den er et mønster av målrettet opptreden, sammenhengende, utsmykket og klart artikulert.⁴⁰ Ved andre sammenhenger enn familiens roller er kanskje rollestatusen vanskeligere å oppnå og de kan også være flytende. Men det som er tydelig ved rollene som er utdelt i en familie er at de er skapt

³⁸ Goffman 2000:31

³⁹ Goffman 2000:39

⁴⁰ Goffman 2000:73

av den definisjonen av situasjonen som er gitt. Rollestatusen som far, mor, datter, sønn, søster og bror, er biologiske gitte og ureduserbare statuser som ikke er mulig å ta vekk. Derfor rekker det ikke for individet å bare besitte de krevde attributter. Man må også opprettholde de normer for oppførsel og opptreden som ens sosiale gruppe forbinder med dem. Skjer ikke dette kan det bli sådd tvil og usikkerhet i gruppen, og definisjonen av situasjonen blir truet. Dette kan skje gjennom at den agerende kan vise en mer aktiv eller passiv oppførsel, eller totalt slette sin eksisterende rolleagerende.

Oppstår en slik tvil eller usikkerhet i gruppen kan man bli mistenksom på om det framkalte inntrykket er sant eller falskt. Men spørsmålet som da blir stilt er ikke interessert i selve den aktuelle framførelsen, men om den agerende har rett til å spille den rollen det er spørsmål om. Her er det mulig å oppdage bedrageri og at vedkommende ikke hadde rett til å spille den rollen som han/hun påberopte seg. Dette kan igjen føre til at virkelighetsinntrykket som de andre gruppemedlemmene har vært i besittelse av kan bli svakere eller totalt ødelagt, og en ny definisjon av situasjonen må bli skapt.⁴¹

Den generelle målsettingen til alle grupper er å opprettholde den gitte virkelighetsoppfatningen som de fremfører, og som de bygger sin eksistens på. Dette medfører at det er overkommunikasjon på visse forhold. Dette er positiv informasjon som setter gruppen i et bra lys, den øker også deres virkelighetsoppfatnings troverdighet. Det foregår også underkommunikasjon på andre forhold. Forhold som kan befinne seg her er tilstander som kan true den virkelighetsoppfatningen som publikum er i besittelse av, denne informasjonen som er av destruktiv karakter bør ikke publikum få tilgang til. Dette medfører at individene i gruppen må kunne bevare sine hemmeligheter og også få sine hemmeligheter bevart.

Det finnes forskjellige typer hemmeligheter som medlemmene av en gruppe ønsker å holde skjult for sitt publikum: For det første finnes det "mørke" hemmeligheter. Disse består av ulike fakta som en gruppe kjenner til og skjuler. Disse fakta er ikke forenlig med det bilde av seg selv som gruppen forsøker å holde ved livet ovenfor publikum, og man anstrenger seg derfor for aldri å avsløre dem.⁴² Dette er faktaopplysninger som jeg oppfatter ligger mest hos foreldrene, mot barna i familien. De kan inneholde fakta om hvordan deres relasjon er i deres private gruppe som et par og ikke som foreldre. Dette

⁴¹ Goffman 2000:58

⁴² Goffman 2000:126

er også opplysninger barna kan hende får ta del i når foreldrene går fra hverandre i en skilsmisse. Da finnes det ikke noen grunn for å holde opplysningene tilbake, fordi det ikke lenger finnes noen gruppekonstellasjon å forsvare. Dette kan også sees innenfor selve familien som gruppe, der en eller begge av foreldrene har tilbøyeligheter som vil ødelegge den oppfatningen som publikum har tilegnet seg. De kan også være svært ubehagelige for de utenforstående å ta del i.

Dette kan spesielt sees innenfor Cathrines familie, med farens alkoholmisbruk. Hun oppfattet det som helt naturlig at faren konsumerte alkohol hver dag, men da hun kom i tenårene begynte hun å stille spørsmål om dette forholdet:

"Når vi var tenåringer, 15-16 år, kanskje litt tidligere enn det og, da jeg begynte å skjønne.... Så begynte jeg å tenke over at pappa drakk en del..... Og det gjorde søsteren min og, og noen venninner påpekte det også, at faren min var litt glad i øl. Fordi han alltid satt med en ølflaske ved siden av seg, på ettermiddagen, etter at han har vært på jobb.(...) Det var helt naturlig del av familien vår. Og det var aldri noe problem at pappa drakk øl, men det var litt pinlig, husker jeg da.(...) Det var litt pinlig at det var andre som påpekte det. Og at det kanskje ikke var så normalt liksom, det ikke var sånn rundt i de andre familiene. Så da begynte jeg å skjønne, og da begynte vi å stille spørsmål til mamma, om at drikker ikke pappa mye øl. (...) og mamma bare hysjet det ned."

Cathrine har også etter at ekteskapet ble oppløst fått ta del i flere fakta fra moren, enn de hun var i stand til å observere. Dette fikk hun ta del i, i det første stadiet av skilsmisseprosessen, men hun oppfatter det som positivt:

"Det var jævlig vondt... på en måte... men veldig all right å få vite hvor landet har ligget.... For, som jeg har sagt, jeg vil vite alt, jeg har sagt det til mamma og, at jeg vil vite alt, jeg vil vite. (...) Jeg har skjönt, jo eldre jeg har blitt, jo mer får jeg vite, det har vært siden jeg var 15 eller noe sånt no', så har jeg fått vite hemmeligheter i familien, Sånne ting som barn ikke skal vite....(...) Mamma har sagt ting kanskje, som hun skulle ha latt vær å si da... hun angrrer nok på noe av det hun har sagt... Fordi, det er ikke alt barn trenger å vite, for jeg er jo et barn i den situasjonen for det...."

Dette var et alkoholmisbruk som hadde blitt forsøkt skjult eller alminneliggjort av foreldrene gjennom å ikke prate om det. Da barna begynte å bli såpass voksne at de bemerket det, ble det hysjet ned. Det var også noe som etter hvert ble oppfattet som unormalt, og derfor pinlig å bli oppdaget av venninner, som da fikk vite noe om familien som ikke skulle oppdages.

Astrid sin familie hadde en lignende hemmelighet som også befant seg på flere ulike stadier i foreldrenes ekteskap. Slik jeg oppfatter det er utroskap en mørk hemmelighet, som befinner seg innenfor foreldrenes undergruppe, men som barnet, i denne sammenheng ufrivillig, har tatt del i. Astrid fikk tilgang til dette da de var bosatt i utlandet:

"jeg gikk i 4. Klasse, var i (...), og skulle på sirkus, og han kom med en (...) dame, så skulle vi gå over en fotgjengerovergang, og da holder han henne i hånden, og jeg tenkte liksom at det var litt rart Og i ettertid så vet jeg jo, har jeg jo skjønt hvorfor, men jeg skjønnte, hele tiden under den der sirkusopplevelsen så skjønnte jeg at det lå noe i gjære der....."

Lignende saker har skjedd, der det er tydelige indisier på at faren har vært utro, men moren har hele tiden vært tilgivende. Men det siste forholdet han hadde, som hadde hatt en varighet på 1,5 år, var tydelig for nærmiljøet. Dette forholdet var noe Astrid også hadde fått kjennskap til gjennom rykter som hadde versert:

"jeg visste at pappa hadde hatt et forhold til hun her lenge.... Det var jo rykter ikke sant."

De to andre informantene har ikke fått kjennskap til slike hemmeligheter før etter at ekteskapet har gått i oppløsning. Dette tolker jeg som nevnt ovenfor at det ikke lenger finnes noen gruppe å forsvare og beskytte. Lojaliteten som var tilstede for og i gruppen da den eksisterte er blitt redusert eller helt forsvunnet.

Emma har fått kjennskap til visse personlighetstrekk ved sin far som hun tidligere ikke var oppmerksom på, som hadde gjort at morens tilværelse til tider var svært vanskelig. Dette er også en av grunnene til at hun er av den oppfatning, som nevnt tidligere, at det var moren som skulle tatt initiativ til at ekteskapet ble oppløst. Emma er fortsatt svært lojal mot sine foreldre og den tidligere familien, og er svært lite villig til å la andre ta del i disse opplysningene, noe som kunne vært en begrunnelse for omverdenen om hvorfor ekteskapet gikk i oppløsning.

Denne typen hemmeligheter kan også avsløres gjennom åpen krancling med barna som tilskuere. I hjemmet til Mats og Cathrine var det aldri synlig krancling mellom foreldrene. Jeg mener at dette kan være en forklaring for hvorfor begge to forteller at de opplevde stort sjokk da de fikk vite at foreldrene skulle skille seg. Et høyt konfliktnivå kan tolkes som et forvarsel. Dette til forskjell fra Emma og Astrid som gjennom hele oppveksten har vært tilskuere til et til tider høyt konfliktnivå mellom foreldrene. Astrid forteller at hun hele tiden har vært redd for at foreldrene skulle skille seg, men det ble

etter hvert en vane for henne å være tilskuer. Emma syntes det var ubehagelig når det sto på, men at det skulle resultere i en skilsmisse hadde hun aldri tenkt på, selv om hun hadde fremmet forslaget til moren om at dette kanskje kunne være en løsning på morens misnøye. Ingen av de to ble overveldet av sjokk da de fikk vite om beslutningen, selv om det ikke var et forventet resultat. De hadde levd så lenge under disse omstendighetene og oppfattet det som normalt for deres familie.

For det andre finnes det "strategiske" hemmeligheter. Disse består av meninger og egenskaper hos en gruppe. Disse hemmelighetene skjuler gruppen for sitt publikum for å hindre det fra, å på en effektiv måte få tilpasse seg den situasjonen som gruppen har planer om å skape. Disse er gruppen til slutt nødt til å avsløre, når forberedelsene til den nye situasjonen har blitt fullført.⁴³ Innenfor denne kategorien hemmeligheter mener jeg å se forberedelsene til en skilsmisse, og at det er mest trolig at disse da befinner seg innenfor foreldregruppen. Det kan også forekomme at det bare er et medlem av gruppen, far eller mor, som planlegger. Dette fører med seg at de andre medlemmene kan reagere med sjokk og vantro, de kan også føle seg lurte. Mine informanter er, som nevnt tidligere, barnet innefor en familiegruppe. Det vil derfor ikke bli ført en videre diskusjon innenfor denne kategorien, da jeg ikke sitter inne med opplysninger om hva foreldrene faktisk tenkte. Det vil bare føre til spekulasjoner.

For det tredje finnes det "inside" hemmeligheter. Disse er typiske for et individ som er medlem av en gruppe og som hjelper gruppens medlemmer i å kjenne seg avskilt fra og annerledes enn de individer som ikke er medlemmer.⁴⁴ Denne kategorien hemmeligheter mener jeg flyter sammen med den førstnevnte, de "mørke" hemmelighetene. Dette kan være for foreldrene å ikke avsløre for barna, eller omverdenen, at deres parforhold ikke fungerer slik bildet utad viser. Eller at søskengruppen har informasjon om at en av deres medlemmer ikke har fulgt de eksisterende normene og verdien som gruppen lever etter, som de da skjuler for sine foreldre, i frykt for mulige negative konsekvenser og sanksjoner. Det kan også for barna være å ikke avsløre for venner at foreldrene, eller familien ikke fungerer slik de kanskje har gitt uttrykk for når vennene har vært tilskuere til en forestilling.

⁴³ Goffman 2000:126

⁴⁴ Goffman 2000:127

Alle de fire informantene ble av sine venner og øvrige møtt med vantro og tvil om at skilsmissen til foreldrene faktisk var en realitet. Kommentarer som "nei, det tror jeg ikke noe på", "men de har jo sett så lykkelig ut", "det så jo så harmonisk ut", "hvordan kunne det skje?", "hva var grunnen?" osv. var vanlige for informantene å møte i den første tiden etter at beslutningen ble tatt. De ble i forhold til dette nødt til å ta en fortløpende vurdering om hvor mye de skulle avsløre om hvordan gruppen faktisk fungerte innenfor den rammen som familien var bygd opp rundt, for å tilfredsstille publikums søken etter svar. Altså avsløre hemmelighetene som det var brukt så mye energi på å bevare, for å opprettholde definisjonen av situasjonen for tilskuerne.

3.9 KONKLUSJON

Familien er i seg selv en institusjon i individets tilværelse, med et omhyggelig oppbygd sosialt system. Som nevnt tidligere bygger mennesker hele sin tilværelse rundt denne gruppen som de er medlemmer av. De voksne - foreldrene - har gått inn i den med fri vilje, og et ønske om å skape en trygg ramme rundt sine liv. De velger å skape nye medlemmer til gruppen, og er med på å bygge deres identiteter, verdier og normer. For disse - barna - er familien den eneste virkeligheten de kjenner til, og deres grunnstein i livet. Når denne direkte interaksjonen som gruppen er bygd opp rundt faller sammen på grunn av en eller to medlemmers beslutning om at det ikke lenger er mulig å ha et tilfredsstillende liv innenfor de rammene som er skapt, oppstår en anomitilstand.⁴⁵ De tidligere medlemmenes liv og tilværelse preges i en tid av strukturløshet, mulig ensomhet og vissheten om at det de har bygd sine liv opp rundt er borte, og med stor sannsynlighet ikke er mulig å kalle tilbake. De må igjen begynne arbeidet med å skape nye rammer og roller. Foreldrene har vært med på dette før under andre omstendigheter, men for barna er dette en ny situasjon. For det som skiller denne situasjonen og utfordringen fra andre er at fundamentet i deres liv, gruppen som ved tidligere tilstander har veiledet og rådført dem - familien - ikke eksisterer lenger. Rammene er borte, tilbake står enkeltindivider

Konsekvensene og mekanismen som blir skapt av å oppløse en så sterk oppbygd sosial gruppe, er at rollene må omdefineres. Dette kan igjen føre til avsløringer som ikke var

⁴⁵ Goffman 2000:20

mulig å avsløre tidligere. Emma opplevde at farens og morens roller ble byttet om. Hun hadde levd hele livet med den opplevelsen at det var faren som var den sterke nøkkelpersonen i familien. Men da hun opplevde de to separert fra hverandre ble denne oppfattelsen fundamentalt forandret. Hun har en opplevelse av å bli lurt.

Dette er også en opplevelse Cathrine har, men følelsen av å bli lurt går mer på foreldrenes parforhold.

"de hadde det hyggelig, de begynte å gå ut, og hadde middag sammen, de fikk tilbake gamle vennepar, de begynte å være sammen mer og... Det var kjempehyggelig... Trodde jeg da...."

Astrid har ikke uttrykt noen opplevelse av å bli lurt, men hun har vært offer for at rollene til foreldrene har blitt omdefinert til en karakter som hun har vanskeligheter med å forholde seg til. De har satt sine egne behov fremfor barnas behov, som tilsynelatende er det å være medlem av en gruppe.

Mats har som nevnt tidligere ikke lenger kontakt med faren sin, men har i dag stor respekt for sin mor og hennes valg med å forlate et ekteskap som ikke lenger var tilfredsstillende for henne. Men den første tiden etter bruddet følte han seg alene:

"Da jeg mistet hjemmet mitt, så syns jeg det var veldig, veldig kjipt. Hadde ingenting igjen.(...) For da hadde jeg ikke opparbeidet meg det kontaktnettet jeg har med mamma i dag. Faren min var borte, broren min hadde sitt eget liv."

Dette resulterer i at medlemmene må bygge opp en ny ramme rundt livene sine, og som nevnt, en ny rollefigur. Dette blir en svært sterk og skremmende opplevelse for barna, og en følelse av hjelpeløshet kan oppstå.

Alle informantene har ufrivillig opplevd å måtte forandre forholdet sitt til minst en av foreldrene; faren. I Astrid sitt tilfelle har dette skjedd med begge foreldrene. Dette har skjedd, slik jeg tolker det, fordi foreldrene har vist et agerende som ikke passer inn eller ikke er i samsvar med de nye rammene som barna forsøker å skape rundt sine liv. Dette agerende har også gjort at informantene i denne oppgaven ikke har vært villige til å akseptere fullt ut den nye rollen som faren (og moren) har skapt, og heller ikke den nye rammen som tilhører denne rollen. I denne rammen som inneholder en ny gruppe, med andre individer, føler de heller ikke at de er blitt integrert inn i, slik de kan hende hadde forventet seg å bli, fordi denne gruppen inneholder enten mor eller far. Dette har ført til den negative konsekvensen at de har fått redusert sitt forhold til faren (og moren), eller i Mats sitt tilfelle en total utslettelse av forholdet til faren.

Astrid uttrykker denne opplevelsen, som jeg anser er dekkende for de andre informantens opplevelse:

"jeg var student, ikke hadde jeg kjæreste... Fundamentet raste under beina mine liksom... Plutselig så var jeg den som måtte ta meg av alt, de andre... jeg hadde ikke et sted jeg bare kunne komme hjem til og bare slappe av.... Å være meg selv..."

4. OPPSUMMERING

Familien er en intimt opparbeidet sosial gruppe, der barna investerer alle sine emosjonelle ressurser. De er underlagt foreldrenes makt for hvordan og om familien skal eksistere, og hvordan den skal fungere. Familiens eksistens blir definert og vist gjennom medlemmenes oppførsel som må være i samsvar med de gitte normer, verdier og regler som foreldrene har definert, og som gruppen som helhet har akseptert og integrert som sitt. Denne oppførselen blir vist gjennom roller. Disse er både sosialt og biologisk betinget, som de andre medlemmene intimt identifiserer med den agerende. Disse rollene blir og i sin framstilling forsøkt idealisert, og den agerende forsøker å gi publikum et inntrykk av at rollen inneholder spesielle og unike kvaliteter.

Gruppen kan ha hemmeligheter som ikke er i overensstemmelse med den definisjonen av situasjonen som gruppen hevder å være i besittelse av. Bli disse hemmelighetene avslørt for publikum, kan de føle seg lurte, og inntrykket gruppen har gitt må omdefineres. Disse finnes på flere nivåer: når familien som et hele agerer utad som en helhet, når foreldrene har en forestilling for barna, og når barna har en forestilling for sine foreldre.

Når familien gjennomgår en skilsmisse oppstår en krise som består av en kjedereaksjon av ulike hendelser som blir påført individene i forskjellige stadier etter at bruddet er et faktum. Som en følge av skilsmissen blir foreldrenes rolle forandret i forhold til sine barn, og barna kan oppleve svik av foreldrene når de bryter mot det barna mener er de uskrevne lovene som følger med det å være mor eller far. De kan også oppleve en lojalitetskonflikt, da foreldrene plutselig ikke er i samme gruppe, men lever to separate liv. Barna vil da oppleve i ulike situasjoner å føles seg tvunget til å velge mellom en av to. For mange vil dette føles som et umulig valg å gjøre.

Informantene i denne oppgaven forventes av både seg selv og andre å vise et "voksent" reaksjonsmønster i forhold til kriser og utfordringer de møter på. Paradokset oppstår når

krisen kommer i familien, der de oppfatter seg selv som et barn i forhold til sine foreldre. De blir utsatt for et motstandsforhold hos seg selv, mellom den rasjonelle forståelsen de har modnet seg inn, og det emosjonelle aspektet som fortsatt eksisterer sterkt i forhold til sine foreldre.

Det avsluttende ordet i denne drøftingen faller seg naturlig: *Lykkelige foreldre, er ikke ensbetydende med lykkelige barn.*

INTERVJUGUIDE TIL KVALITATIVT DYBDEINTERVJU:

Beregnet tid: ca. 2 timer.

Intervjuet spilles inn på bånd.

1) Bakgrunnsinformasjon:

- antall barn i familien
- foreldrenes sysselsetting
- Fordeling av arbeidsoppgaver
- Nøkkelpersoner i gruppen / familien (fremhevet el. forsvunnet etter skilsmissen)
- Fronstage / backstage (kommentarer fra omverdenen?)

2) "Nyheten":

- Felles beslutning av foreldrene, eller bare en av dem som ville skilles.
- Årsak
- Hvem informerte om beslutningen; hvor / hvordan
- Reaksjoner fra informanten
- Tanker som oppsto for informanten
- Kom det som et sjokk, eller var det en etterlengtet / ventet nyhet

3) Etter skilsmissen:

- bedre eller dårligere, eller ingen forandring i relasjon mellom foreldrene og informant
- Hvilke nye grupper er dannet som konsekvens av skilsmissen : - noen som blir foretrukket, eller likestilt, - nye "søsken" / "forelder"
- Påtvunget oppfatning fra den ene mot den andre
- Dialog / kommunikasjon mellom foreldrene
- Konfliktnivå +/-
- Tradisjoner
- Forhold / relasjon til foreldrenes eventuelle nye partnere (+/-)
- Lojalitetskonflikt
- Omverdenens reaksjoner - venner

6 LITTERATURLISTE

Dobrick, Barbara,

Alltid problemer med foreldre: voksne barn mellom tilpasning og opprør,

Kolibri Forlag, 1992

Berild, Sveinung, Å skrive prosjektrapport: Råd og retningslinjer for utforming og skrivning av studentrapporter,

Oplandske Bokforlaget, Oslo 1992

Brox, Ottar, Praktisk samfunnsvitenskap, Universitetsforlaget AS, Oslo 1998

Goffman, Erving, Jaget och maskerna: En studie i vardagslivets dramatik,

Bokförlaget Prisma, Stockholm 2000

Kvale, Steinar, Den kvalitative forskningsintervjun, Studentlitteratur, Lund 2000

Lorentzon, Lars, Gruppen - skeenden och föreställningar, Kristianstads Boktryckeri AB,

Kristianstad 1991

Parsons, Talcott / Bales, Robert F., Family, Socialization and Interaction Process,

The Free Press, USA 1955

Repstad, Pål, Mellom nærhet og distanse, Universitetsforlaget AS, Oslo 1998

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU),

Skilsmässobarn: barn och tonåringars egna upplevelser av föräldrarnas skilsmässa,

Prisma, Stockholm 1987

Sjølund, Arne, Gruppsykologi, Rabèn & Sjögren, Stockholm 1972

Wallerstein, Judith / Blakeslee, Sandra,

Lyckligt skild? Män, kvinnor och barn tio år efter en skilsmässa,

Bonnier Fakta Bokförlag, Oslo/Gjøvik 1989

Öberg, Bente & Gunnar, När föräldrar skils: om relationer och separationer, Liber utbildning, Stockholm 1994